

A KORSPECIFIKUS KRIMINALITÁS GYAKORISÁGÁNAK VÁLTOZÁSA 1989–2008 KÖZÖTT

VAVRÓ ISTVÁN

A bűnözést mint társadalmi jelenséget statisztikailag két alapegység, a bűncselekmények és a bűncselekményt elkövetők számának alakulásával írhatjuk le. Az ismertté vált közvédas bűncselekmények és az elkövetők számának vizsgálatára a rendőrségi-ügyészségi statisztikai rendszer keretein belül nyílik lehetőség. A jelenség volumenét tekintve – mint az ismert – a bűncselekményi (tárgyi) oldalon kiterjedtebb, mint az elkövetők vonatkozásában. Ennek oka egyrészt az, hogy nem minden bűncselekmény elkövetőjét derítik fel, másrészt, hogy egy-egy elkövető több bűncselekményt is elkövet, amelyért egy eljárásban vonják felelősségre (halmazati bűnelkövetés). A felderítési arány bűncselekmény-kategóriánként eltérő, ezért a bűnözés szerkezete alanyi és tárgyi oldalon eltér.

Az ismertté vált közvédas bűncselekmények száma az 1989–2008 közötti két évtizedben változatosan alakult, 1989-ben például 225 393, míg 2008-ban 408 407 bűncselekmény vált ismertté. Számuk 1998-ban volt a legmagasabb: 600 621, amit abban az évben két sorozat-bűncselekmény (csalás) eredményezett.¹ Az arányok értékeléséhez tekintsük át a vagyon elleni bűncselekmények, ezen belül a csalások számát és arányát az 1996–2000 közötti időszakban (1. tábla).

*1. A vagyon elleni bűncselekmények és ezen belül a csalások száma és aránya,
1996–2000*
*Number and percentage of the crimes against property and frauds within those,
1996–2000*

Év	A vagyon elleni bűncselekmények száma	Ebből a csalások	
		száma	aránya (%)
1996	365 235	50 923	13,94
1997	393 003	69 312	17,66
1998	457 188	119 646	26,17
1999	358 036	52 269	14,60
2000	311 611	27 391	8,79

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről 2009. év, 22. o.

¹ Az adatok forrása itt és következőkben a BM Adatfeldolgozó, Nyilvántartási és Választási Hivatal, illetve az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, valamint a legfőbb Ügyészség Számítástechnikai-alkalmazási és Információs Főosztály évente megjelenő kiadványai: *Tájékoztató a bűnözésről*.

Az alanyi és tárgyi oldal arányát jól jelzi a bűncselekmények és a bűnelkövetők számának alakulása (2. tábla). Az egy elkövetőre jutó bűncselekmények száma a példaként kiragadott néhány évben jelentősen eltér:

*2. A csalások száma
The number of frauds*

Év	A csalások száma	Csalást elkövetők száma	Egy elkövetőre jutó bűncselekmények száma
1996	50 923	4 619	11
1997	69 312	4 897	14
1998	119 646	5 920	20
1999	52 269	7 527	7
2000	27 391	7 638	4

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről, 2000.

Még szembetűnőbb azonban a különbség, ha tudjuk, hogy az arányok az egyes években belül sem egyenletesen oszlanak meg, mert az 1998. évi adatban néhány elkövető több tízezres sorozata húzódik meg.

Az alanyi és a tárgyi oldal együttes (összehasonlító) és külön-külön történő vizsgálata egyaránt nélkülözhetetlen a bűnözés megismeréséhez. Terjedelmi okokból itt részletes kép minden vonatkozásban nem mutatható be, az alapadatok ismeretét, illetőleg a hozzáférés lehetőségét adottnak kell tekinteni. A továbbiakban ezért a bűnözés alanyi oldalával foglalkozunk.

A bűnözés, mint ismert, korspecifikus jelenség, és mivel a vizsgált időszakban a népesség száma és különösen korösszetétele változott, joggal vetődik fel, hogy van-e összefüggés a népesség e jellemzők szerinti változásai és a bűnözés alakulása között. Az alanyi oldal vizsgálatánál ezért elsődleges kérdés, hogy a népesség egyes korcsoportjainak milyen a büntetőjogi normákhoz fűződő viszonya, vagyis hogyan alakulnak a bűnözés korspecifikus arányszámai. Ez legalábbis részben választ ad arra a kérdésre, hogy a büntetőjogi szabályokhoz fűződő viszony változása a népesség egészére jellemző, vagy a különböző korcsoportokban eltérő mértékben módosult-e. A bűnelkövetők száma és 100 000 lakosra jutó gyakorisága a népesség egészére számítva a következőképpen alakult (3. tábla).

3. A bűnelkövetők száma és gyakorisága
The number and rate of criminals (per 100 000 inhabitants)

Év	A bűnelkövetők száma	100 000 lakosra számítva
1989	88 932	840
1990	112 254	1082
1991	122 835	1186
1992	132 644	1283
1993	122 621	1189
1994	119 494	1163
1995	121 121	1182
1996	122 226	1197
1997	130 966	1287
1998	140 083	1382
1999	131 658	1305
2000	122 860	1223
2001	120 583	1182
2002	121 885	1198
2003	118 145	1165
2004	130 182	1287
2005	133 790	1325
2006	124 171	1232
2007	116 161	1154
2008	116 584	1160

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről 2008. év, 44. o.

Az időszakot ötéves csoportokra osztva azt látjuk, hogy az egyes szakaszok intenzitási mutatóinak számtani átlaga (amellyel az évenkénti ingadozások esetleges zavaró hatását csökkenthetjük) a következőképpen alakult:

4. 100 000 lakosra jutó bűnelkövetők száma ötéves periódusonként,
 1989–2008
*The number of criminals per 100 000 inhabitants by five-year periods,
 1989–2008*

Időszak	Átlag
1989–1993	1116
1994–1998	1242
1999–2003	1215
2004–2008	1232

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről, 2008.

Az utolsó ciklus intenzitási mutatójának átlaga az első ciklushoz viszonyítva 10,39%-kal emelkedett. Ha az időszakot két, egyenként 10 éves szakaszra osztjuk, akkor az intenzitási mutató átlaga az első időszakban 1179, a másodikban 1224. Az

emelkedés ugyan nem túl jelentős, de kétségtelen. Kérdés, hogy az intenzitás átlagos növekedése a népesség egészére jellemző-e, illetve korcsoportonként mutat-e eltéréseket.

Büntetőjogi szempontból a népesség három fő csoportra osztható: a büntetőjogi úton felelősségre nem vonható gyermekkorúak, a fiatalkorúak és a felnőttek csoportjára. E három csoport intenzitási mutatóit összehasonlítva azt látjuk, hogy a 100 000 azonos korú lakosra számított gyakorisági mutató mindhárom kategóriában emelkedett ugyan, de az emelkedés mértéke különböző. Az időszak kezdő és záró évének adatait összehasonlítva a 100 000 azonos korú lakosra számított gyakorisági mutató változása a következő volt (5. tábla):

5. A 100 000 azonos korú lakosra számított bűnelkövetési gyakoriság
The number of criminal acts in three broad age groups per 100 000 inhabitants
in the same age-group

	1989	2008	A változás %-ban 1989 = 100%
Gyermekkorú elkövetők	184	246	133,70
Fiatalkorú bűnelkövetők	1548	2346	151,55
Felnőttkorú bűnelkövetők	998	1288	129,06

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről, 2008.

Az egyes csoportokban bekövetkezett változások eltérő mértékűek voltak, és az intenzitás változása mellett más összefüggéseket is tükröznek. A fiatalkori bűnözés alakulása például a közelmúltban számos vitára adott okot. E viták oka a fiatalkorú bűnelkövetők számának az 1990-es évek elején megfigyelt jelentős mértékű emelkedése (6. tábla).

6. A fiatalkorú bűnelkövetők száma és gyakorisága 100 .000 azonos korú lakosra
The number and rate of juvenile delinquents (per 100 000 inhabitants
in the same age groups)

Év	Fiatalkorú bűnelkövetők száma	100 000 azonos korú lakosra jutó fiatalkorú bűnelkövetők száma
1989	9 661	1548
1990	12 848	1916
1991	13 509	1925
1992	15 476	2146
1993	15 001	2138
1994	14 479	2173
1995	14 321	2267
1996	13 544	2263
1997	13 955	2467
1998	12 866	2410
1999	11 540	2259

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről, 2000.

Az elkövetők számának növekedését nemcsak a bűnözési intenzitás fokozódása magyarázza, hanem a fiatalok népesség számának emelkedése is. Az 1970-es években született nagyobb létszámú korosztályok éppen a vizsgált időszakban léptek büntetőjogi „vétőképes” korba. Létszámuk változását mutatják a következő adatok (a fiatalok népesség száma 1000 főben, 7. tábla).

7. A fiatalok népesség számának alakulása, 1980–2005
The size of juvenile population, 1980–2005 (thousand)

Év	Fiatalkorú népesség száma (1000 fő)
1980	508,9
1985	586,8
1990	670,6
1992	721,3
1995	631,6
2001	519,9
2005	496,3

Forrás: Demográfiai Évkönyvek, KSH, Budapest.

Az esetleges torzító tényezők hatásának csökkentése érdekében az előzőekhez hasonló módon áttekintjük az intenzitási mutatók számtani átlagát öt éves időszakokként (8. tábla).

8. A 100 000 azonos korú lakosra számított bűnelkövetési gyakoriság
életkori kategóriánként

The number of criminal acts in three broad age groups per 100 000 inhabitants in the same age groups, by period

Időszak	Az intenzitási mutatók átlaga		
	gyermekkorúak	fiatalkorúak	felnőttek
1989–1993	215	1935	1314
1994–1998	237	2316	1428
1999–2003	247	2207	1388
2004–2008	251	2349	1381

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről, 2008.

Az adatokból kiszámítható, hogy a 2004–2008 közötti időszak átlaga az 1989–93 közötti átlagot a gyermekkorúaknál 16,74%-kal, a fiataloknál 21,40%-kal míg a felnőtteknél 5,10%-kal múlta felül. Ha nem öt, hanem tíz éves átlagokkal számolunk, akkor az évenkénti gyakoriság hullámválása következtében a növekedés mértéke csökken: gyermekkorúaknál 10,18%, felnőttkorúaknál 7,20% lesz, míg a felnőtteknél alig

változik 1,02%-kal nőtt csupán. Az emelkedő tendencia ezért, ha külön-külön is, de mindhárom kategóriában kimutatható.

A három életkori kategórián belül külön-külön, korévek szerint részletezve is célszerű megvizsgálni a változást. A gyermekkorúaknál az intenzitási mutató a következőképpen alakult (9. tábla):

9. A 100 000 azonos korú lakosra számított bűnelkövetési gyakoriság a gyermekkorúaknál

Number of criminal acts in the age group 13 and below per 100 000 inhabitants in the same age group

Év	10 évesig	11	12	13	Gyermekek összesen
		évesek			
1989	57	307	510	765	184
1990	53	330	532	861	193
1991	59	398	609	1055	225
1992	68	438	620	1207	244
1993	62	454	693	1075	230
1994	61	475	731	1197	237
1995	64	506	759	1238	242
1996	63	428	717	1121	217
1997	83	519	797	1294	256
1998	71	510	748	1139	234
1999	80	505	827	1178	255
2000	71	481	762	1273	249
2001	76	456	721	1110	239
2002	77	505	785	1197	258
2003	67	429	692	1134	235
2004	76	486	779	1247	267
2005	77	524	684	1146	254
2006	69	512	789	1105	250
2007	65	443	756	1164	240
2008	66	505	729	1231	246

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről, 2008.

A viszonylag alacsony gyakorisági értékek miatt célszerű az időszakot két részre osztva vizsgálni. Ekkor azt látjuk, hogy a gyakorisági mutatók átlaga, ha eltérő mértékben is, de minden évjáratban emelkedett: 10 éves korig 12,50%-kal, a 11 éveseknél 11,24%-kal, a 12 éveseknél 11,90%-kal és a 13 éveseknél 7,58%-kal. Az emelkedés tehát minden évjáratban kimutatható, és elgondolkasztó, hogy legjelentősebb éppen a legfiatalabbaknál volt.

A fiatalok bűnelkövetési intenzitásának öt éves átlagok szerinti alakulását korévenként a 10. tábla tartalmazza.

*10. A fiatalkorú bűnelkövetők számának alakulása,
100 000 azonos korú lakosra számítva
(5 éves átlagok)
Number of juvenile delinquents per 100 000 inhabitants with the same age
(five-year averages)*

Időszak	A bűnelkövető életkora			
	14 éves	15 éves	16 éves	17 éves
1989–1993	1185	1717	2195	2712
1994–1998	1579	2171	2566	2838
1999–2003	1530	2122	2500	2646
2004–2008	1686	2323	2631	2738

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről, 2008.

A fiatalkorúak intenzitási mutatója, mint azt már korábban láttuk, 1989–2008 között 51,55%-kal emelkedett: 1989-ben 1548, 2008-ban már 2346 volt. Ötéves átlagokkal számolva a különbség természetesen mérséklődik, és még kisebb az eltérés, ha tízéves átlagokkal számolunk. Az időszak első (1989–1993 közötti) és utolsó (2004–2008 közötti) ciklusait összehasonlítva azt látjuk, hogy az alacsonyabb évjáratba tartozók intenzitási mutatója nagyobb mértékben emelkedett, mint a magasabb évjáratba tartozóké. Az első időszakot 100%-nak tekintve a 2004–2008 közötti értékek:

14 évesek	142,28
15 évesek	135,29
16 évesek	119,86
17 évesek	100,96

Az időszakot nem öt éves ciklusonként vizsgálva, hanem két tíz éves időszakra osztva azt tapasztaljuk, hogy a különbség mérséklődött ugyan, de a magasabb évjáratok felé haladva kimutatható csökkenés itt is egyértelmű. Az 1989–1998 közötti időszakot 100%-nak tekintve az 1999–2008 időszak adatai:

14 éves	116,35
15 éves	114,33
16 éves	107,79
17 éves	97,01

Az átlagok jól tükrözik a változást. Figyelmet érdemel valamennyi időszakban a gyakorisági mutató 14–17 életévek közötti emelkedése.

A kriminalitási gyakoriság az ún. fiatal-felnőttkorban éri el a maximumát. Ez a bűnözés egészére vonatkozik, azonban az egyes bűncselekmények gyakorisága az életkortól függően is eltér. Az átlagot értelemszerűen a legnagyobb számban előforduló bűncselekmények nagyobb mértékben befolyásolják. Ez a vagyon elleni bűncselekmények köre, bár az is igaz, hogy a felderítési arány ennél a bűncselekmény-fajtánál a legkedvezőtlenebb. Ebből a szempontból a lopásra külön is fel kell hívnunk a figyelmet. Feltételezhető, de

nem bizonyítható, hogy a felderítési arány alakulása befolyásolná a korstruktúra alakulását is.

A felnőttkorú népesség intenzitási mutatója e csoport egészére számítva alacsonyabb, mint a fiatalkorúaké, mert magában foglalja az időskorú népesség alacsony kriminalitási mutatóit is. Ebből következik, hogy a gyakorisági mutatók különbsége lényegesen nagyobb, mint a mindössze négy életévet átfogó fiatalkorúaké. Ahogy a fiatalkorú népesség a büntetőjogi normákkal most már a felelősségre vonhatóság lehetőségével szembesülve találkozik, úgy a 18–19 évesek, az ún. fiatalkorú-felnőttek képezik a felnőttkorba lépők első csoportját. Technikai okok mellett ez is indokolja, hogy kriminalitásuk alakulását külön is megvizsgáljuk. A felnőttkorúak bűnözési intenzitási mutatója a népesség egészére számítva öt éves időszakokban a következőképpen alakult (11. tábla):

11. A bűnözési gyakoriság alakulása 100 000 lakosra számítva 5 éves átlagokkal (felnőttek)

Number of criminal acts per 100 000 inhabitants (adults, five-year averages)

Időszak	Átlagos gyakoriság
1989–1993	1314
1994–1998	1428
1999–2003	1388
2004–2008	1381

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről, 2008.

Az adatok szerint bizonyos csökkenés figyelhető meg. A tendencia azonban megváltozik, ha nem öt éves, hanem tíz éves átlagokkal számolunk (12. tábla).

12. A bűnözési gyakoriság, 10 éves átlagok alapján (felnőttek)

Number of criminal acts per 100 000 inhabitants (adults, ten-year averages)

Időszak	Átlagos gyakoriság
1989–1998	1371
1999–2008	1385

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről, 2008.

A felnőttkorúak körén belül megvizsgáltuk az egyes korcsoportok kriminalitási gyakoriságának változását (13. tábla). Az eredmény mindenképpen meglepő. Azt látjuk ugyanis, hogy a kriminalitási gyakoriság a különböző korcsoportokban nemcsak eltérően változott, hanem míg a legmagasabb kriminalitási gyakoriságú fiatal-felnőtt korcsoportokban csökkent, addig a 35 évesnél idősebbek körében emelkedett, és a növekedés mértéke az idősebb korcsoportok felé haladva egyre nagyobb arányú. A jelenség magyarázata nem tartozik e vizsgálódás kereteibe, de mindenképp figyelmet érdemel, még akkor is, ha az intenzitási mutató az életkor előrehaladásával egyébként csökken.

13. A felnőttkori bűnelkövetők száma, 100 000 azonos korú lakosra számítva
 életkor szerint
 (10 éves átlagok)
 The number of adult delinquents per 100 000 adult inhabitants, by age-groups
 (ten-year averages)

Életkor (korcsoport)	1989–1998	1999–2008	(2) az (1) százalékában
	(1)	(2)	
18	3168	3094	97,66
19	3148	3079	97,81
20–24	3089	2861	92,62
25–29	2821	2549	90,36
30–34	2361	2297	97,29
35–39	1870	2050	109,63
40–44	1364	1664	121,99
45–49	940	1176	125,11
50–54	611	772	126,35
55–59	355	477	134,37
60–	105	150	142,86

Forrás: Tájékoztató a bűnözésről, 2008.

A magasabb életkorúak kriminalitási gyakoriságának emelkedése látszólag összefügg azzal, hogy a bűnelkövetők között a nők aránya az elmúlt két évtizedben emelkedett. A felnőttkorúak esetében ez a magyarázatok egyike lehet ugyan, de az érvelés erejét csökkenti, hogy a nők arányának növekedése a fiatalkorúaknál is megfigyelhető volt. Az okok emiatt mélyebben keresendők.

A korspecifikus kriminalitási gyakoriság változását vizsgálva meg kell állapítanunk, hogy növekedés a gyermek- és fiatalkorúak körében és – kisebb mértékben ugyan – de a felnőtteknél is bekövetkezett. A gyermekkorú bűnelkövetőknél megfigyelt tendencia vélhetően elsősorban a családi élet stabilitásának csökkenésével, a családi nevelés hatékonyságának romlásával magyarázható. A fiatalkorúak esetében emellett az iskola szerepének társadalmi beilleszkedést segítő hatása is csökkenni látszik. Ez valószínűleg összefügg a családi nevelés problémáival, hiszen az iskola az első olyan családon kívüli közösség, ahol a gyermek és a fiatalkorú a családi normáktól esetenként eltérő, vagy számára ismeretlen értékrenddel találkozhat, és a közösségben elfoglalt helye is eltér a családi hierarchiában elfoglalt helyétől. Ezek a változások szükségszerűen konfliktushoz vezethetnek, és a jelek szerint kezelésükre az iskola és a család ma kevésbé képes, mint korábban.

Sajátosabb a helyzet a felnőttkorúak esetében. Itt ugyan változatlanul fennáll a korspecifikus kriminalitási gyakoriság általánosan ismert íve, azonban egy új elem keltheti fel a figyelmünket. Nevezetesen az a már említett tény, hogy a legmagasabb bűnözési intenzitású korcsoportok kriminalitása – jelentéktelen mértékben ugyan, de – a magasabb korcsoportok felé haladva kedvezőtlenül változott, az intenzitási mutató ugyanis emelkedett. Némi jelentéktelen ingadozás megfigyelhető ugyan, de a tendencia kétségtelen és magyarázatra szorul. Óvatos feltételezésünk szerint lehetnek olyan, a

beilleszkedés szempontjából problematikusabb társadalmi csoportok, amelyek az elmúlt húsz esztendő során bekövetkezett változásokhoz nehezen tudtak alkalmazkodni, felmerülő problémáikat nem tudtak kezelni. Ennek valószínűségét erősíti, hogy az intenzitási mutató változásának mértéke a felnőtteknél az életkorral emelkedett. Kriminológiai vizsgálatok dönthetik el, hogy ez a feltételezés helytálló-e, vagy új, a kriminalitásban korábban nem ismert tényezők is szerepet játszottak a felnőttkori bűnelkövetés intenzitásának növekedésében. A jelenség mindenképpen figyelmet és további, a demográfiai, társadalmi tényezők szélesebb körének szerepére kiterjedő vizsgálatot igényel.

Tárgyszavak:

Bűnözés
Bűnügyi statisztika
Deviancia

**CHANGES IN THE AGE-SPECIFIC FREQUENCY OF CRIMINALITIES
BETWEEN 1989 AND 2008**

Abstract

Examining the changes in the frequency of criminalities by age groups after the change of regimes in Hungary, the author has pointed out a considerable increase both in cases of children (13 and below) and juvenile delinquents. This increase can be also observed among adults, although to a smaller extent. As for children, the tendency can be probably explained by the increasing number of destabilizing families and generally by the smaller effectiveness of families in child-raising. Beside this, in the case of juveniles one has to take into account the diminishing role of schools in socialization. Among adult delinquents a new phenomenon appeared in the last two decades: although the intensity of crimes was lower in the higher age groups, a considerable increase over time could be observed among them, and the increase was positively correlating with age. This fact can be explained by the presence of such an (ageing) social group the members of which could not adapt themselves to the changes of the last twenty years. They were young and belonged to age-groups of stronger criminality at the beginning of political, economic and social transformation, and getting older they can be characterised by deviant behaviour rather than the older generations.